

LINGUISSIMO

Indicaziuns didacticas per las personas d'instrucziun

Il document da basa è vegnì elavurà il 2018 da la scola auta da pedagogia da la scola auta spezialisada da la Svizra dal Nordvest (FHNW) en cooperaziun cun il Forum Helveticum.

professura da didactica da tudestg e sias disciplinas
Urs Albrecht

professura da didactica da las linguas neolatinas e lur disciplinas
prof. dr. Giuseppe Manno

Text 1: Scuvrir lieus unics

Da princip po quest text vegnir scrit tant en la lingua d'instrucziun sco er en in'otra lingua naziunala. Il fatg che quest text pretenda cumpetenzas da scrire per part detg complexas sco er ina cumbinaziun efficazia da quellas (describer, reflectar, variar, concepir) pleda plitost per in'elavuraziun en la lingua d'instrucziun. **I sa tracta da preschentar in lieu ch'ins considerescha sco impurtant**, en ina moda che quel daventa interessant u schizunt attractiv per giuvnas lecturas e giuvens lecturs cun ina differenta derivanza culturala e linguistica. Quai pretenda, malgrà tutta libertad da represchentaziun, in referiment concret a las adressatas ed als adressats (per tgi?), ina clera intenziun da scrire (tge?) ed ina tscherta conscienza da la furma (co?). A favur da la tscherna d'ina outra lingua naziunala discorra percenter il fatg ch'ins po pledentar en questa moda pli directamain las adressatas ed ils adressats da las outras regiuns linguisticas, malgrà ils deficits linguistics e las cumpetenzas da scrire ch'èn anc vi da sa sviluppar en la lingua estra.

Nizzegiar la concorrenza sco schanza didactica da scrire

Las lecziuns da scrire en scola s'orienteschan (memia) savens a normas implicitas ed explicitas (p.ex. correctadad linguistica, respect da las convenziuns da la sort da text, observaziun da directivas structuralas); LINGUISSIMO porscha a las participantas ed als participants cun ses format da concorrenza mez avert la schanza da far atgnas pretensiuns formalas e tematicas envers il text ch'els scrivan.

Analisar il pensum da scrire

I vala la paina da discutir en classa il text da la concorrenza avant che scrire el: Tge è impurtant d'intermediar a las giuvnas lecturas ed als giuvens lecturs da l'entira Svizra (criteri da relevanza)? Tge è particular en il lieu tschernì (degn da vegnir communitgà)? Tge vi jau cuntanscher cun mes text (intenziun da l'autura u da l'autur)? Co m'imaginesch jau las lecturas ed ils lecturs da mes text (referiment a las adressatas ed als adressats)? Co poss jau cuntanscher els il meglier (strategias da scrire)? Tge furmas da scrire èn adattadas (geners litterars, sorts da text)? Tge tenuta da scrire tschern jau (factuala/fictiva; descriptiva/appellativa)? Ina discussiun en classa davart ils lieus tschernids e las ideas da represchentaziun suenter la fasa da planisaziun dal text porscha la chaschun d'adattar il concept dal text.

Modas da proceder intermedialas

Ina buna metoda è da partir d'impuls visuals, audiovisuals u auditivs, p.ex. da represchentar il lieu en ina collascha e transfurmar quella en in text, da laschar «discurrer» il lieu cun agid da statements da differentas persunas, da documentar il lieu durant differentas uras al di/durant differentas cundiziuns da l'aura e da sviluppar a basa da quai in text.

Process da scrire

En las lecziuns da scrire en scola na vegnan savens betg mo la retschertga, mabain era la repassada dals texts a la curta. LINGUISSIMO porscha la schanza da suttametter ils sbozs dals texts ad in peer-review, laschar cuntraleger e commentar els pliras giadas da conscolaras e conscolars (→ conferenzas da scrire) e da laschar reveder la versiun finala (→ lectorat). L'incumbensa da la persuna d'instrucziun è qua surtut da moderar e cussegljar las scolaras ed ils scolaras. Ella na duess betg far giudicaments normativs, mabain sustegnair la realisaziun da l'intenziun da scrire tschernida sapientivamain da las scolaras e dals scolaras. Entaifer la classa èsi dentant senz'auter pussaivel da far valitaziuns preliminaras (guardar il chapitel davart l'integrasiun en projects d'instrucziun).

Variaziun

LINGUISSIMO po esser ina bun'ocasiun per experimentar e variar cun modas e stils da scrire, sco era cun sorts da text; en la furmaziun creativa discurre ins da skizzar. Avant che cumenzar cun il text da la concorrenza pon ins laschar scrire la classa miniaturas da texts resp. maletgs da regurdientschas, p.ex. en connex cun in'odur (fain → vacanzas da stad; spezaria per pizieutas → Nadal; vatta da zutger → fiera). Tals stimul èn adattads per describer impressiuns (observaziun, caracteristicas), ma era per dialogs/minidramas (il lieu da regurdientscha serva sco scena d'ina acziun).

Stgalim da classa

Cun las classas inferiuras dal stgalim secundar II (10/11avel onn da scola) pon ins far punts cun duas modas da scriver gia enconuschentas:

a. Describer/documentar: (scriver a moda puramain descriptiva)

Las scholaras ed ils scolars descrivan differents lieus enconuschents a l'entira classa (p.ex. mediateca, mensa, suler, halla da sport, labor da chemia). Varianta: els descrivan in detagl d'ina fotografia (finamira → precisiun linguistica, contextualisaziun per pudair localisar il detagl descrit).

b. Scriver a moda autobiografica (scriver a moda narrativ-descriptiva)

Crear ina colliaziun tranter in lieu e la regurdientscha/il passà (p.ex. mes lieu preferì en mia uffanza) → impurtanza per l'agen svilup.

Igl è dentant era pussaivel da scriver vinavant passaschas da texts litterars (cun preferenza en l'emprima persuna) → exercitar da scriver texts fingids; surpigliar la perspectiva da referenza/nivel stilistic da l'extract da text avant maun, etc.

Cun las classas superiuras dal gimnasi (12/13avel onn da scola):

a. Scriver a moda argumentativa ed euristica

Laschar scriver texts en ina furma plitost essaistica (cumbinar descripsiun, narraziun, reflexiun ed ev. persvasiun) → l'impurtanza d'in lieu per mai, ma era per auters.

b. Scriver a moda artistica e creativa

Far diever da furmas litteraras che giogan a moda creativa cun la lingua (p.ex. Morgenstern: Fisches Nachtgesang [sco parodia da «Ein Gleiches» da Goethe]; Gomringer: «ode an züri»; Jandl: «schtzngrmm», «wien. heldenplatz») sco exempels per experiments litterars (p.ex. poesia, anecdota, istorgia curta).

Integraziun en projects d'instrucziun

Ils texts per la concorrenza pon vegnir duvrads sco texts da lectura sco era per far analisas, interpretaziuns e giudicaments litterars. Imaginabel èsi era d'integrar ils texts durant ch'ins tracta il tema litteratura da viadi u – a moda interdisciplinara – il tema pictura da cuntradas (romantica, svilup dal turissem, rolla da la cuntrada en la reclama).

Text 2: Represchentar las atgnas experientschas linguisticas

Il segund text da la concorrenza da LINGUISSIMO sa drizza sulettamain a la giuria. I sa tracta da stabilir in connex cun l'atgna plurilinguitad e da descriver quel en in curt text. Quest connex è per regla plitost explicativ e collià cun las atgnas experientschas linguisticas, ma po era tematisar la tenuta envers autras linguas e lur pledadras e pledaders. La finamira da quest text è da promover la schientscha linguistica (language awareness) ch'è impurtanta per la segunda fasa da la concorrenza (il final). Il text 2 è adattà particularmain bain per al scriver en l'instrucziun da linguas estras. Era la lingua d'instrucziun vegn en dumonda, cunquai ch'ella po surpigliar ina funcziun metalinguistica impurtanta. Nus vulain preschentar qua in pèr ideas co ch'ins po promover la schientscha linguistica da las scholaras e dals scolars e scriver il text 2:

a. Visualisar e commentar l'agen purtret linguistic

Las scholaras ed ils scolars reflecteschan davart lur resursas linguisticas (linguas e dialects). Tge rolla giogan las differentas linguas, ils divers dialects en lur vita e co èn quels connotads? Cun tgi, en tge situaziuns, cun tge intents (communicaziun quotidiana, professiun, vacanzas, etc.) duvrain nus tge linguas e dialects? Tge cumpetenzas èn vegnidas svilupadas en las differentas linguas ed en ils divers dialects (leger, scriver, discurrer, tadlar; p.ex. tut las cumpetenzas en rumantsch e tudestg; leger e scriver en franzos, discurrer en englais, etc.)?

Ina metoda cumprovada da questa exploraziun è da laschar disegnar las scholaras ed ils scolars ina siluetta dal corp. Sin quella inditgeschan els cun differentas colurs las linguas ed ils dialects e scrivan latiers ina legenda. Alura commenteschan els a bucca la visualisaziun e l'explitgeschan silsunter anc en scrit.

Quests maletgs sa laschan describer bain en in'otra lingua naziunala. La persuna d'instrucziun metta a disposiziun agids linguistics, p.ex. sin nivel lexical: champs semantics da las parts dal corp, da linguas e naziunalitads, expressiuns da sentiments, d'opiniuns, da preferenzas, co argumentar, etc.

b. Mitus e stereotips linguistics

Cun las linguas colliain nus adina era valurs individualas e sociopsicologicas. Ins di che Friedrich il Grond haja discurrì a la curt franzos p.ex. cun ses ami Voltaire, talian cun sias amantas, anglais cun ils martgadants e tudestg cun ils schuldads, ses chaun e ses chaval. Tals stereotips regardan era nus: en tge lingua siemiel, blastem, flattesch jau? En tge lingua scriv jau ina brev d'amur? En tge lingua discor jau cun turistas e turists en mia citad u regiun?

c. Cuntradas linguistics (*linguistic landscapes*) ed emprests linguistics

In'otra avischinaziun a la plurilinguitad è da fotografar e commentar la plurilinguitad en il spazi public, p.ex. sin tavlas da vischnancas e da vias, cartas da menu, en la reclama. Uschia pon ins render visiblas las uschenumnadas cuntradas linguistics (*linguistic landscapes*).

Il contact linguistic po era vegnir preschentà cun rimnar emprests d'autras linguas ch'èn integrads gia daditg en la lingua da las pledadras e dals pledaders, p.ex. conto, saldo, spaghettis, pizza, mozzarella, espresso emprestads dal talian; parfum, coiffeur, maionesa, jupe dal franzos; pur, guaud, baud, landrehter, libroc dal tudestg; biftecca, sport, bar, computer da l'anglais. La finala datti internazionalissem sco parlament, referendum, democrazia e plebiscit ch'èn en bleras linguas europeicas fitg sumegliants.

Talas excursiuns tras la cuntrada linguistica externa u interna mussan quant fitg che l'atgna lingua vegn influenzada da dadora e che schizunt las pledadras ed ils pledaders monolings èn «plurilings».

d. Experientschas linguistics

Las scolaras ed ils scolaras sa regordan bain da las experientschas linguistics fatgas en contact cun autras linguas e cun las pledadras ed ils pledaders da questas linguas. Grazia a questas experientschas daventan els conscients da las sumegliantschas u da las differenzas tranter lur lingua e las autras linguas.